

Przystępując do powyższego programu, należy zwrócić uwagę na najważniejsze aspekty, takie jak:

- kwestie techniczne dotyczące systemu informacyjnego – umożliwiającego łączenie się w trybie on-line ekspertów z różnych krajów,
- ograniczone możliwości współfinansowania powyższego projektu, a także niewystarczające wyposażenie sprzętowe stron biorących udział w projekcie,
- konieczność przeprowadzenia szkoleń z zakresu języka angielskiego – wielu ekspertów zna ten język tylko na poziomie podstawowym,
- konieczność przeprowadzenia wspólnych szkoleń oraz zbudowania zaufania uczestników projektu.

Aspekty formalne:

- kwestia prawna, czy w każdym z krajów biorących udział w projekcie można badane oznaczenia zamieszczać w międzynarodowej bazie danych,
- spełnienie wymogów określonych przez Komisję Europejską dla programu: *Prevention of and Fight against Crime*:
 - uzyskanie deklaracji państw Unii Europejskiej przystąpienia do projektu (projekt o charakterze międzynarodowym powinny tworzyć minimum dwa państwa),
 - określenie warunków finansowania projektu,
 - wypełnienie stosownej, wymaganej przez organy unijne dokumentacji, m.in. stypendialnych formularzy zgłoszeniowych,
 - złożenie pełnej dokumentacji do zaopiniowania w terminie wyznaczonym przez komisję.

Zaprezentowany projekt jest trudnym i złożonym zadaniem. Dlatego przy jego realizacji Centralne Laboratorium Kryminalistyczne KGP pragnie skorzystać z programu unijnego – *Prevention of and Fight against Crime* oraz Umowy Ramowej do programu ISEC podpisa-

nej przez MSWiA, które umożliwiają pozyskanie środków unijnych dla projektów budowanych przy udziale wielu państw. W ramach tego programu możliwy jest zakup zarówno niezbędnych środków technicznych do realizacji projektu, jak również stworzenie koniecznego oprogramowania i przeprowadzania szkoleń dla uczestników. Realizacja takiego projektu może trwać do 36 miesięcy. Uczestnicy projektu mogą otrzymać dofinansowanie w wysokości do 70% (w szczególnych przypadkach do 95%) ze środków Unii Europejskiej. Komenda Główna Policji uczestniczyła już w programach Unii Europejskiej związanych z bezpieczeństwem i ochroną porządku publicznego jako partner międzynarodowy. Obecny projekt o roboczej nazwie FAVI wymagać będzie od CLK KGP znacznie większego zaangażowania, gdyż inicjator takiego projektu musi go przeprowadzić, zrealizować i odpowiada za całość przed Komisją Unii Europejskiej. Przedstawione w artykule zagadnienie w postaci projektu z wykorzystaniem środków unijnych jest po raz pierwszy realizowane przez CLK KGP i na obecnym etapie nie są znane wszystkie problemy, z jakimi przyjdzie się zmierzyć podczas jego wprowadzania. Jednak chęci i zaangażowanie wielu ekspertów z całego kraju oraz zagranicznych gości, uczestników wspomnianego sympozjum, a także uzyskana akceptacja dla realizacji projektu Zastępcy Komendanta Głównego Policji nadinsp. Kazimierza Szwajcowskiego dają duże szanse jego powodzenia. Jest możliwe, aby funkcjonariusze Policji – eksperci kryminalistyki z laboratoriów kryminalistycznych z wielu krajów zajmujący się badaniami oznaczeń identyfikacyjnych pojazdów spotkali się za 4 lata na stronie internetowej www.favi.pl.

Wojciech Ceglarski
Sławomir Małecki
 ryc.: autorzy

Seminarium „Wykorzystanie wariografu (poligrafu) w badaniach kryminalistycznych oraz w psychofizjologicznych badaniach kadrowych”

W dniach 12–13 czerwca 2008 r. w Wyższej Szkole Policji w Szczytnie odbyło się seminarium naukowe pt. „Wykorzystanie wariografu (poligrafu) w badaniach kryminalistycznych oraz w psychofizjologicznych badaniach kadrowych”. Spotkanie poświęcone było w dużej mierze skrupulatnej analizie tego drugiego zagadnienia. Poligraf w badaniach kadrowych wykorzystywany

jest w wielu służbach mundurowych na całym świecie, jako jedno ze skutecznych narzędzi preselekcyjnych w czasie postępowania rekrutacyjnego. Tę procedurę spotyka się także w polskich służbach, choć trzeba podkreślić, iż jest stosowana w sposób marginalny (w wielu przypadkach tylko fakultatywnie, w tym choćby w Policji), a jej przydatność i skuteczność nadal po-

zostają niedocenione. Powyższe twierdzenie stało się jednym z wniosków końcowych spotkania, na którym zasygnalizowano wiele problemów z tym związanych oraz zaproponowano ciekawe i ambitne rozwiązania, mogące polepszyć obecny stan rozwoju badań poligraficznych w Polsce.

Uczestnikami seminarium byli przedstawiciele Komendy Głównej Policji, komend wojewódzkich Policji z całej Polski, ośrodków szkolenia Policji w Legionowie, Pile, Słupsku i Szczytnie, przedstawiciele Straży Granicznej, Żandarmerii Wojskowej, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Centralnego Laboratorium Kryminalistycznego KGP, Ministerstwa Finansów, Polskiego Towarzystwa Kryminalistycznego oraz reprezentanci środowiska akademickiego z Uniwersytetu Szczecińskiego, Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu oraz Krakowskiej Szkoły Wyższej im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego w Krakowie. Obecni byli także goście z Litwy: Zastępca Dyrektora Biura Ochrony Rządu Republiki Litewskiej, Zastępcy Komendanta Komendy Głównej Policji Republiki Litewskiej oraz przedstawiciele firmy UAB Meldeta z Wilna, producenta poligrafów. Zdecydowana większość z nich to praktycy z doświadczeniem w prowadzeniu badań poligraficznych, zatem nacisk w czasie obrad położono na stronę praktyczną. Przypomnieć również warto, że już w 2004 r. odbyło się w Wyższej Szkole Policji w Szczytnie pierwsze seminarium naukowe na ten temat, poświęcone głównie zagadnieniu wykorzystania tych badań w polskim procesie karnym. Zapoczątkowano wówczas ideę propagowania stosowania poligrafu na wielu polach działalności służb mundurowych (nie tylko dotyczących kwestii karno-dowodowych czy też pracy operacyjnej), a kontynuację tej inicjatywy zauważyć można było także na tegorocznym seminarium.

Obrady oficjalnie otworzył Komendant-Rektor Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie p.o. mł. insp. dr Piotr Bogdalski, witając wszystkich zebranych, po czym nadkom. Magdalena Zubańska, wykładowca WSPol i współorganizatorka zjazdu, wprowadziła uczestników w tematykę spotkania oraz przedstawiła szczegółowy plan organizacyjny. Funkcję moderatora pierwszej części seminarium pełnił prof. nadzw. dr hab. Jerzy Konieczny.

Prezentację referatów rozpoczął płk w stanie spoczynku dr inż. Łucjan Wiśniewski. W swoim wystąpieniu pt. „Kilka uwag o wykorzystaniu wariografu (poligrafu) w sprawach kryminalnych i kadrowych” zaprezentował bardzo wyczerpująco historię badań poligraficznych na świecie i w Polsce, drogę ewolucyjną przepisów prawa regulujących kwestię owych badań, krajową statystykę w kontekście historycznym oraz wybrane kazusy z własnej długoletniej praktyki eksperta poligrafera.

Podkom. Michał Lisowski nakreślił historię i organizację pracowni badań poligraficznych w Centralnym Laboratorium Kryminalistycznym Komendy Głównej Policji. Przedstawił stronę techniczną, opisał wykorzystywany sprzęt (poligraf Lafayette), zaplecze badawcze (obecnie istnieje Zespół Badań Wariograficznych działający w ramach Wydziału Badań Dokumentów i Technik Audiowizualnych CLK KGP) i stosowane metody (ze szczególnym uwzględnieniem testów wiedzy o czynie i jego odmian). Przeanalizował statystyki prowadzonych w latach 2002–2008 badań poligraficznych w CLK KGP, wykonywanych na użytek organów procesowych. Mając na względzie fakt, że z jakością prowadzenia badań poligraficznych w Polsce bywa różnie, podkreślił, że kadra CLK KGP to wysoko wykwalifikowany zespół specjalistów stosujących profesjonalny sprzęt i prowadzących działalność w oparciu o najnowsze standardy światowe, a wyniki ich pracy cechuje wysoka wiarygodność.

Prof. nadzw. dr hab. Jerzy Konieczny zaznaczył na wstępie drugiej części seminarium, że z uwagi na liczne kontrowersje związane z jednoczesnym funkcjonowaniem w Polsce dwóch nazw na określenie badań z użyciem poligrafu, preferować należy tę właśnie, nie ma bowiem podstaw do korzystania z nazwy wariograf. Na całym świecie przyjęła się nazwa poligraf. Warto zaznaczyć, że chociaż termin wariograf był używany przez uczestników seminarium (zwłaszcza przedstawicieli środowiska policyjnego), to nikt nie zabrał głosu, by bronić tej nazwy.

Nadkom. Ewa Reczek i kom. Cezary Jaworski przytoczyli w swoim wystąpieniu treści i założenia aktów prawnych regulujących kwestie badań poligraficznych w Polsce, uzupełniając ową wiedzę o podstawowe dane statystyczne w tym zakresie.

Igor Szczupak przedstawił referat będący zwięzłą refleksją na temat podstawowych aspektów współpracy między zlecającym badania poligraficzne a osobą je przeprowadzającą, a także najważniejszych zasad zachowania tajemnicy ich wyników oraz etyki zawodowej. Według niego najważniejsza we współpracy jest sprawna i niczym niezachwiana komunikacja między poligraferem a badanym oraz trzymanie się podstawowych standardów proceduralnych dotyczących samego badania. Tylko wtedy, gdy etyka, moralność i uczciwość będą dla badacza jednością, stając się dla niego wartościami nadrzędnymi, może on osiągnąć sukces.

Podinsp. Krzysztof Łaszkiewicz, Dyrektor Biura Kadr i Szkolenia KGP, w podsumowaniu tej części dyskusji zwrócił uwagę uczestników seminarium na najważniejsze problemy pojawiające się w trakcie procesu wdrażania poligrafu w psychofizjologicznych badaniach kadrowych. Sugerował, by podczas dyskusji panelowych zastanowić się nad możliwościami eliminacji wadliwych

przepisów prawnych, stwarzających niebezpieczeństwo nadużyć ze strony funkcjonariuszy służb mundurowych piastujących wysokie stanowiska, stworzeniem nowych kryteriów doboru osobowej grupy badawczej w służbach policyjnych, sposobami ograniczenia ryzyka naruszania kodeksu etycznego poligrafera i zagrożeniami pojawiającymi się przy kolejnych etapach wprowadzania badań poligraficznych w podstawowy katalog czynności policyjnych. Nie sposób było nie zauważyć, że Dyrektor Biura Kadr i Szkolenia KGP jest szczególnie zainteresowany prawną problematyką badań oraz kwestią ich jakości. Uczestnicy odebrali to wyjątkowe zainteresowanie przedstawiciela kierownictwa Policji bardzo pozytywnie.

Ilona Klonowska-Senderska wskazała na podstawowe trudności pojawiające się przy interpretacji wyników badań poligraficznych, podejmując jednocześnie próbę stworzenia katalogu czynników je korygujących. Za najważniejszy problem uznała zbyt szeroki zakres swobodnej oceny wyników testu przez poligrafera w wielu metodach badania (co spowodowane jest przede wszystkim brakiem ich ogólnej standaryzacji), często niewielkie doświadczenie i niskie kwalifikacje badacza oraz niekontrolowane czynniki sprawcze ze strony badanego, które mogą mieć wpływ na wynik badania. Dokonała również analizy przepisów prawnych regulujących kwestie przeprowadzenia badań poligraficznych w służbach policyjnych. Jej zdaniem szybkich zmian wymaga w pierwszej kolejności przepis wprowadzający fakultatywność prowadzenia tego typu badań w psychofizjologicznych badaniach kadrowych oraz kryteria, według których wskazany został ich zakres podmiotowy. Przedstawiła również podstawowe założenia programu szkolenia na temat wykorzystania psychofizjologicznych badań kadrowych, prowadzonego przez Centrum Szkolenia Policji w Legionowie.

Prof. nadzw. dr hab. Jerzy Konieczny, kolejny referent seminarium, zaprezentował nowe trendy w badaniach poligraficznych na świecie. Szczegółowo opisał wprowadzony od niedawna do wywiadu przedtestowego tzw. wywiad ustrukturyzowany Reida, dwustopniowość przebiegu samych badań (w pierwszej fazie testy screeningowe z modyfikacją dotyczącą punktowania reakcji, w etapie drugim testy diagnostyczne) oraz słabości testów wiedzy o czynie. Za istotną nowość uznał wzrost znaczenia stymulacji międzytestowej. Do najlepszych testów spełniających aktualne standardy światowe (w tym nadające się zarówno do celów kadrowych, jak i kryminalistycznych) zaliczył: Utah ZCT, Federal ZCT, RCQT, oraz RIT. Wymienił i opisał także najnowsze metody interpretacji wyników badań, w tym OSS, multiregresing międzyliniowy oraz zastosowanie matryc opartych na skomplikowanych obliczeniach statystycznych. Wskazał również na potrzebę wprowadze-

nia procedur zapewnienia odpowiedniej jakości badań poligraficznych w Polsce.

Ostatnim występującym w pierwszej sesji był ppłk Piotr Sukiennik, który nakreślił zwięzły obraz wykorzystania poligrafu w Żandarmerii Wojskowej. Zaznaczył, że obecnie nie ma żadnych regulacji prawnych dotyczących badań poligraficznych stosowanych w odniesieniu do czynnych funkcjonariuszy i kandydatów do służby w tej formacji. Są one zatem wykorzystywane wyłącznie w sprawach karnych (na podstawie przepisów Kodeksu postępowania karnego) prowadzonych wobec żołnierzy w czynnej służbie na zlecenie wojskowych organów ścigania.

Następnie otwarto panel dyskusyjny zrealizowany w formie równocześnie odbywających się spotkań: pierwsze z nich obejmowało omawiane zagadnienie w kontekście kryminalistycznym, drugie poświęcone zostało aspektowi wykorzystania poligrafu w psychofizjologicznych badaniach kadrowych. W obrębie pierwszego dyskutowano na temat statusu badań w postępowaniu karnym (będących obecnie dość osobliwym dowodem w sprawie), a także możliwości wprowadzenia nowych regulacji prawnych odrębnych dla tej problematyki. Krytykowano metodykę badań (szczególnie gorąca dyskusja wywiązała się między zwolennikami i przeciwnikami stosowania testów wiedzy o czynie), oceniano metody interpretacji ich wyników oraz przedstawiono ciekawe kazusy z praktyki uczestników spotkania. Moderatorem tej dyskusji był podkom. Michał Lisowski. W drugim panelu, dotyczącym problematyki wykorzystania poligrafu w kontekście zatrudnienia w służbach mundurowych, szczególną uwagę zwrócono na potrzebę zmian w obowiązujących przepisach (zwłaszcza zniesienia fakultatywności ich przeprowadzenia podczas rekrutacji na określone stanowiska i wzrostu znaczenia tego badania jako narzędzia eliminacyjnego) oraz wprowadzenia zunifikowanych (wzorem krajów europejskich) standardów badań poligraficznych. Na zakończenie tej dyskusji przedstawiono prezentację multimedialną opracowaną w pracowni psychofizjologicznej w Pezinku podczas wizyty przedstawicieli Wyższej Szkoły Policji w roku 2007 na Słowacji. Moderatorem tej części był płk w stanie spoczynku dr inż. Łucjan Wiśniewski.

Moderatorem drugiego dnia został podinsp. Rafał Kwasiński. Obrady rozpoczął Jonas Gibavicius, przedstawiając wyczerpującą prezentację poświęconą nowemu poligrafowi „Diana”, produkowanemu w Republice Litewskiej na licencji rosyjskiej przez firmę UAB „Meldeta”. W swoim wystąpieniu referent zwrócił szczególną uwagę na różnice między litewskim produktem a poligrafem Lafayette. „Diana”, według jego zapewnień, w wielu aspektach jest zdecydowanie lepszym urządzeniem. Łatwiejsze w obsłudze, w pełni

skomputeryzowane, dokładniejsze w pomiarach (aż 10 parametrów możliwych do zapisu), dodatkowe funkcje (m.in. możliwość druku bezpośredniego zapisów poszczególnych testów, zaawansowany system operacyjny pomocny przy ocenie i interpretacji wyników badań) – te wszystkie cechy mają tworzyć produkt najlepszy technologicznie i jakościowo.

Kolejnym prelegentem był płk w stanie spoczynku Edward Lewandowski. Przytoczył najważniejsze jego zdaniem przyczyny kontrowersyjności badań poligraficznych. Uznał, że są to m.in. negatywne opinie tworzone przez przeciwników poligrafu, niska ocena wartości diagnostycznej oraz dowodowej przez przedstawicieli środowisk zainteresowanych dyskredytacją badań, destrukcyjne działania samych badaczy, niski poziom rozwoju i wiedzy o tej problematyce w Polsce, słabość polskiego środowiska naukowego oraz brak chęci do powszechnej dysputy na ten temat między ekspertami. Jako rozwiązanie wymienionych problemów referent zaproponował wdrożenie zachodnich standardów w zakresie badań poligraficznych oraz stworzenie nowego, kompleksowego programu szkolenia ekspertów. Wykazywał również, posiłkując się kazuistyką, słabości niektórych metod badawczych, w tym szczególnie testów wiedzy o czynie. Analizował także czynniki wpływające na ostateczny wynik badania poligraficznego w kontekście ich oceny według kryterium jakości. Wystąpienie miało dość krytyczny ton, który nie pozostał niezauważony przez uczestników seminarium.

Następnie Vitas Saldziunas, przedstawiciel Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Republiki Litewskiej, zaprezentował stan badań poligraficznych na Litwie. Stwierdził, że rozwój tej dziedziny kryminalistyki jest tam bardzo powolny, organy procesowe nie mają dostatecznej wiedzy o tego rodzaju badaniach, brak jest odpowiednich szkoleń, a także wystarczającej liczby ekspertów. Badania stosuje się tutaj głównie w celach kryminalistycznych, między innymi do eliminacji podejrzanych oraz redukcji liczby wersji śledczych. W konkluzji podkreślił jednak, że za sukces stosowania badań poligraficznych w tym kraju można z pewnością uznać ogromną liczbę osób uwolnionych od zarzutów w sprawach kryminalnych dzięki tym badaniom. Wiele zależy bowiem od wiedzy, umiejętności i sprawności biegłego poligrafera.

Nadkom. Marek Abramowicz wskazał w swoim referacie na podstawy prawne wykorzystania poligrafu w działaniach operacyjnych. Badania te wykonują zarówno eksperci policyjni, jak i konsultanci zewnętrzni. Wykorzystuje się je na dwóch płaszczyznach: w trakcie

pracy operacyjnej (w tym przy weryfikacji kandydatów na osobowe źródło informacji) oraz w pracy z kandydatami na świadka koronnego. Referent stwierdził, głównie na podstawie analizy statystyk policyjnych, że zastosowanie poligrafu w czynnościach operacyjnych jest niestety znikome i liczy na to, że ten stan dzięki intensywnemu rozwojowi badań poligraficznych w Polsce poprawi się.

Kom. Piotr Herbowski w pierwszej części swojego referatu przedstawił rys historyczny wybranych technik badawczych, ze szczególnym uwzględnieniem historii testów wiedzy o czynie. Swoją uwagę skupił następnie na wykazaniu zalet i wad tej techniki. Największą z wad – według autora – jest podatność wyniku na zniekształcenia spowodowane czynnikami niezależnymi (upływ czasu, wiedza o szczegółach zdarzenia posiadana przez badanych ze źródeł zewnętrznych itp.), największą zaletą możliwość eliminacji wersji śledczych oraz zawężania kręgu podejrzanych. Uznał, że najważniejszym kryterium przydatności jest użyteczność techniki w praktyce. Kryterium to jednak winno być obiektywne, a zastosowanie odpowiedniej techniki zależy od wielu czynników.

Ostatnimi występującymi byli podinsp. Rafał Kwaśński oraz podinsp. Mirosław Tokarski. Dokonali oni kompleksowej oceny wpływu wyników badań poligraficznych na efektywność procesu wykrywczego. W konkluzji stwierdzili, że jest on bardzo duży, pomaga bowiem przede wszystkim przy eliminacji wersji śledczych, pod warunkiem jednak, że pozostałe czynności operacyjne zostały wykonane poprawnie.

Po zakończonych obradach organizatorzy dokonali ostatecznego podsumowania seminarium i wyciągnięcia końcowych wniosków. Do najważniejszych zadań zaliczono: stworzenie pozytywnego obrazu badań poligraficznych w Polsce, zniekształconego przez brak rzetelnej wiedzy na ich temat, wprowadzenie ujednoliconych standardów badań, skonstruowanie kompleksowych programów szkoleniowych na wzór zachodni oraz zapewnienie odpowiedniej jakości badań poprzez ocenę ich wyników przez niezależnych ekspertów. W kuluarach dominowały opinie, że samo seminarium było wydarzeniem bardzo wartościowym oraz że potrzebna jest organizacja zjazdów specjalistów w zakresie badań poligraficznych co najmniej raz do roku, tylko bowiem taka dobra praktyka pozwoli na szybki rozwój oraz pozytywny ich odbiór zarówno przez środowiska zawodowe, jak i opinię publiczną.

Michał Skorecki